

Prezentace migrace v evropských a českých muzeích a expozicích¹

Eliška Pekárková, Michaela Smidová, Magdalena Šenovská

Presentation of Migration in European and Czech Museums and Permanent Exhibitions

Abstract: *The article analyzes selected European and Czech museums and permanent exhibitions that address the topic of migration in modern history. It focuses on their presentation approaches and strategies, their roles within their respective communities and target visitor groups, and, last but not least, their modes of communication with the public. Additionally, it aims to critically evaluate the significance of these museums in building historical awareness and shaping the personal and cultural identities of their target users, including both the local population and the descendants of migrants.*

Keywords: *museum, migration, identity, historical exhibition, museum presentation*

- 1** Článek vzniknul v rámci plnění projektu Ministerstva kultury ČR NAKI III (DH23P03OVV043) – Národní a kulturní identita českých komunit na Ukrajině v 19.–21. století v movitém kulturním dědictví České republiky.
- 2** KNELL, Simon. *National museums and the national imagination*. In: KNELL, Simon et al. *National museums. New studies from around the world*. London and New York: Routledge, 2011, s. 11.
- 3** ANDERSON, Benedict. *Představy společnosti*. Praha: Karolinum, 2008, s. 21.
- 4** BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. Oxon: Routledge, 1995, s. 149.
- 5** *The Polish National Museum (1870–1927)* [online] [cit. 6. 11. 2024]. Dostupné z: <https://polnemuseum.ch/en/history>.
- 6** BAUR, Joachim. *Commemorating Immigration in the Immigrant Society. Narratives of Transformation at Ellis Island and the Lower East Side Tenement Museum*. In: KÖNIG, Mareike a OHLIGER, Rainer (eds.). *Enlarging European Memory. Migration Movements in Historical Perspective*. Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2006, s. 130.

Vývoj evropského muzejnictví a muzejních institucí nevyhnutelně sleduje společenský vývoj a politické změny, které dominují kontinentu. V důsledku osvícenství a národovotných procesů se v průběhu 19. století soukromé sbírky umění a kabinetů kuriozit otevřely (více nebo méně selektivně) veřejnosti a postupně se řada z nich transformovala na národní muzea. Ty během turbulentního 20. století hrály významnou roli v konstrukci a definici národa, ať už směrem k jeho příslušníkům, nebo směrem k těm, kteří do něj nepatřili – národnostním a etnickým menšinám, přistěhovalcům, původním obyvatelům kolonií nebo jednoduše návštěvníkům z jiných zemí. Zejména historické expozice národních muzeí měly nejenom důležitou vzdělávací roli, ale zejména legitimizovaly právo národa na státnost nebo autonomii a výluční postavení na svém území prezentací lineárního narativu národní minulosti, který sahá až do nedokumentovaných a nedokumentovatelných, ale o to působivějších mýtických prvopočátků.² Jak uvádí Benedict Anderson, muzea jsou spolu s knižnicí a masmédií jedním z prostředků, kterými národ vytváří představu sebe sama a zároveň podněcuje ostatní mimo národ, aby tuto představu

přijali.³ To bylo v průběhu 18. a 19. století mimořádně důležité zejména pro nově se konstituující národy procházející procesem obrození a emancipace, což byl případ společností uvnitř multietnických evropských monarchií nebo také nově autonomních koloniálních zemí.⁴ Tento koncept muzejní prezentace historie jako kontinuální nepřerušené existence jednoho národa samozřejmě účelově konstruoval narativ nepřilíš zakládající se na zdokumentované historické zkušenosti – etnicky homogenní regiony jsou v Evropě výjimkou a masové pohyby obyvatel provázely celou historicky a archeologicky doloženou historií kontinentu. I přesto prezentace tématu migrace v muzeích dlouho sloužila právě tematizaci a podpoře národního narativu, ať už to bylo jako součást expozic věnovaných národní historii, koloniálním tažením a kolonizovaným kulturám, nebo dokumentujícími krajanské komunity vystěhovalců. Již v roce 1870 zakládá polská emigrace ve Švýcarsku muzeum, kterého součástí byl archiv emigrace.⁵ Přívlastek „národní“ nese i bezesporu nejznámější muzeum věnované tématu migrace ve světovém měřítku, což je Národní muzeum přistěhovalců na newyorském Ellis Islandu, místě, kterým v letech 1892

Mgr. Eliška Pekárková
Národní muzeum
eliska.pekarkova@nm.cz

Mgr. Michaela Smidová
Centrum pro prezentaci
kulturního dědictví
Národní muzeum
michaela.smidova@nm.cz

Mgr. Magdalena Šenovská
Centrum pro prezentaci
kulturního dědictví
Národní muzeum
magdalena.senovska@nm.cz

až 1954 prošlo více než 12 milionů imigrantů z celého světa. Muzeum bylo otevřeno v roce 1990 a svým pojetím a prezentací tématu se stalo inspirací pro řadu podobně zaměřených muzejních institucí i v Evropě.⁶ Přímo vládním projektem bylo francouzské Národní muzeum historie migrace v Paříži, otevřeno v roce 2007, které tematizuje migraci v kontextu francouzského civilizačního prostoru. Podobně také dublinské EPIC Muzeum irské emigrace, založeno v roce 2016, má ambici prezentovat příběhy lidí, kteří se „hlásí k irskému původu“, čímž ztotožňuje migraci s národní identitou.⁷

V posledních dekádách 20. století se ovšem celosvětově do popředí dostávají muzeologické proudy zdůrazňující společenskou funkci muzea, jeho významnou roli pro místní nebo jinak definovanou komunitu a koncept „integrováného muzea“, které pružně reaguje na společenské potřeby a vývoj, včetně národnostní a kulturní rozmanitosti globalizovaného světa. Muzeum na Ellis Islandu a další newyorské muzeum, Tenement Museum, založeno v roce 1988 a věnováno rekonstrukci života přistěhovalců do USA mezi lety 1890 a 1980,⁸ představují migraci jako významnou součást místní historie, kterou je důležité uchovat v kolektivní paměti lokální komunity v zájmu vybudování a zachování její identity.⁹ Toto pojetí se zejména na počátku 21. století rozšířilo i do Evropy, kde identita byla do progresivně významnější míry konfrontována a transformována migrací v rámci Evropské unie i zvenčí. Orientace na komunitu v muzejní činnosti je součástí proměny role muzeí, která se odehrává v posledních dekádách. Její součástí je transformace muzeí z institucí orientovaných na uchovávání, výzkum a prezentaci kulturního dědictví mimo jakékoliv společenské a politické vlivy¹⁰ na univerzálně přístupné a otevřené organizace zaměřené na spolupráci s místními nebo jinak definovanými komunitami a společenskou odpovědnost. Důraz se postupně začal klást na setkávání kultur, různých společenských skupin nebo odborníků na různé oblasti a muzea se tak

stala potenciálními aktivními aktéry společenské soudržnosti.¹¹ Právě muzea migrace jsou ukázkovým příkladem úspěšné implementace konceptu muzea jako „místa setkávání“ (také „třetí prostor“). Jednotlivci i skupiny z řad autochtonních obyvatel i migrantů (přistěhovalců, vystěhovalců, reemigrantů) zde překračují svou komfortní zónu, sdílejí své znalosti a zkušenosti napříč hranicemi svých jednotlivých kultur. Zároveň je zde budován narativ sdílené minulosti a tím nepřímo i budoucnosti, která transcenduje politické i historické hranice a nabízí alternativu v hybridních, globálních kulturách.¹² Článek představí výběr muzeí migrace nebo expozic věnujících se tomuto tématu v širěji zaměřených (obecných/vlastivědných, historických, etnografických) muzeích ve vybraných evropských zemích a v České republice. Zaměří se zejména na role, které tato muzea představují pro své cílové skupiny návštěvníků

Obr. 1. Instalace osobních fotografií a korespondence migrantů v expozici Red Star Line Museum v Antverpách. Foto: autorky.

7 ZLATKOU, Inge. *Representing Migration in Inclusive Museums. The Humanity House.* *Stedelijk Studies Journal* [online], roč. 5, č. 6 (jaro 2018) [cit. 6. 11. 2024]. Dostupné z: <https://stedelijkstudies.com/journal/representing-migration-in-inclusive-museums-the-humanity-house/>.

8 Viz tenement.org [cit. 21. 6. 2024].

9 LANZ, Francesca. *Staging Migration (in) Museums: A Reflection on Exhibition Design Practices for the Representation of Migration in European Contemporary Museums.* *Museum and Society*, roč. 14, č. 1 (červen 2017), s. 180.

Obr. 2. Část expozice věnovaná dějinám migrace od pravěku po současnost v Red Star Line Museum v Antverpách. Foto: autorky.

10 Viz elitní model muzea podle typologie M. O'Neilla. O'NEILL, Mark. *Museum Access – Welfare or Social Justice?* In: KEARNS, Peter, KLING, Sofia a WISTMANN, Christina Gunneriusson (eds.). *Heritage, Regional Development and Social Cohesion*. Östersund: Jamtli Förlag, 2001, s. 15.

11 ŠABEK, Jiří. *The museum as a meeting place—inspiration from the German-speaking area*. In: DOLÁK, Jan a VEČEŘA, Josef (eds.). *New definition of the museum: its pros and cons. Proceedings of the conference held on 7th–8th March 2022 in the Technical Museum in Brno*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2022, s. 56.

12 BAUR, Joachim. *Die Musealisierung der Migration. Einwanderungsmuseen und die Inszenierung der multikulturellen Nation*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2009, s. 20–30.

13 Ačkoliv splňuje stanovené parametry, do výběru nebylo zařazeno Muzeum historie migrace v Paříži z důvodu politických kontroverzí, které vznik muzea doprovázely. Více např. BLANC-CHALÉARD, Marie-Claire. *Une Cité nationale pour l'histoire de l'immigration: Genèse, enjeux, obstacles. Vingtième Siècle. Revue*

a komunity, prezentační přístupy a strategie a v neposlední řadě i na jejich komunikaci směrem k veřejnosti. Pokusí se také kriticky zhodnotit význam těchto muzeí pro budování historického povědomí a osobní a kulturní identity cílových uživatelů instituce z řad místních obyvatel a/nebo potomků migrantů. Muzea, která jsou v článku představena, se nachází v zemích západní, potažmo severní Evropy, kde je již relativně dlouhá tradice prezentace a problematizování otázky migrace jako součásti kulturních institucí a veřejného prostoru. Všechna uvedená muzea disponují stálou expozicí migrace, kterou je možné analyzovat. Opomenuta byla muzea z tohoto regionu, které se věnují primárně migraci nucené (např. Sudetoněmecké muzeum v Mnichově, Památník uprchlictví v Marienfelde, Mezinárodní muzeum otroctví v Liverpoolu), muzea bez stálé expozice (Medex Museum v Bruselu) nebo muzea a expozice zaměřená na migraci v předmoderním období.¹³ Z České republiky byla pozornost zaměřena na instituce, které se migraci věnují jako primárnímu tématu, nebo v rámci rozsáhlejší expozice. Článek používá souhrnný pojem muzea a expozice migrace, pod kterým se rozumí tematické stálé nebo dlouhodobé výstavní celky a instituce věnované tématu pohybu obyvatel v moderní době až do současnosti.¹⁴ Tyto však netvoří jednotný celek a svým přístupem k tématu je lze typologicky rozdělit do dvou skupin.

V České republice jsou ve významné převaze muzea a expozice vystěhovalectví,

jejichž tematickým záběrem jsou příslušníci majoritního etnika nebo národa, kteří se z různých důvodů rozhodli nebo byli donuceni opustit místo svého původu. Tyto výstavní celky sledují narativy jejich motivací k odchodu, strategie v nové zemi (kulturní, sociální a ekonomické adaptace, integrace nebo asimilace) a častým motivem jsou také vlivy vystěhovalců na komunity v místě jejich původu. Vznik muzeí tohoto typu je obvyklý v městech nebo regionech s vysokou mírou emigrace (irský Dublin, severní Morava, slovenský Zemplín) nebo v přístavech a dalších dopravných uzlech, které byly emigranty využívány jako přestupní stanice na jejich cestě (Ellis Island, Ballinstadt Hamburg, Bremerhaven, Antverpy). Specifickým motivem je v tomto případě migrace nucená, kterou v kontextu moderních dějin Evropy představují transporty Židů a dalších skupin do koncentračních táborů během druhé světové války, nucené vysídlení nebo přesídlení národů nebo jinak definovaných skupin obyvatel (např. odsun Němců z československého pohraničí po roce 1945, deportace krymských Tatarů) nebo uprchlictví z důvodu válečného konfliktu, politické situace či živelní katastrofy. Tento typ muzeí klade silný důraz na dokumentaci a uchovávání pozůstalostí migrantů nebo jejich rodin, prezentaci každodennosti vystěhovalců a její srovnávání mezi stavem v zemi původu a destinaci. V nultých letech 21. století byl v expozicích obvykle prezentován pouze narativ úspěšných migrantů jako důkaz odolnosti, podnikavosti, pracovitosti a dalších pozitivních charakteristik příslušníků daného národa.¹⁵ V posledních letech se ovšem pozornost obrací i na emigranty, kteří se ocitli na okraji společnosti, otevřeně vyjadřovali zklamání ze svého života v nové zemi, případně se vrátili do své vlasti. Komunitní aspekt tohoto typu muzea migrace je orientován na kontakty s vystěhovalci nebo častěji s jejich potomky v dalších generacích, kteří v těchto institucích nacházejí možnost zůstat v kontaktu s kulturou svých předků a obohacovat svou osobní identitu o multikulturní aspekt. Zpravidla

tato muzea také nabízejí veřejně přístupné seznamy nebo databáze vystěhovalců a jejich rodin (v podobě původních archivních dokumentů, např. Muzeum vystěhovalectví Lichnov, nebo digitální databáze přístupné v expozici nebo dokumentačním centru, např. Muzeum emigrace Gdyně) k zjednodušení soukromého genealogického výzkumu.

Druhý typ muzea se zaměřuje na komunitu, zkušenosti a kulturu imigrantů z jiné země nebo regionu. Zpravidla vznikají nebo jsou transformovány z komunitních nebo dokumentačních center ve městech nebo sousedstvích s multietnickým složením obyvatel. Jejich cílem ve vztahu k autochtonním obyvatelům daného prostoru je vytváření pozitivního vztahu většinové společnosti k migrantům prostřednictvím dokumentace a prezentace jejich životních příběhů, zkušeností, osobních předmětů. Důležitým aspektem tohoto typu muzea migrace je komunitní participace. Kromě akcí určených místní komunitě imigrantů, které slouží k rozvoji jejich kulturního sebeuvědomění a multidimenzionální identity (zejména u druhé a dalších přistěhovaleckých generací) nebo integrace v novém prostředí pro nově příchozí – kurzy oficiálního jazyka státu nebo jazyka většinové společnosti, seznamování se s místní kulturou formou komentovaných prohlídek, otevřených ateliérů nebo lektorovaných programů zaměřených na well-being a duševní pohodu.¹⁶ Významná jak pro imigrantskou komunitu, tak pro samotnou existenci a působení těchto muzeí je komunitní participace. Jejich sbírky a prezentační projekty do velké míry pozůstávají z hmotných a nehmotných darů a pozůstalosti přistěhovalců. Z hmotného kulturního dědictví jsou to osobní předměty, dokumenty úředního nebo soukromého charakteru, fotografie nebo autorská umělecká díla s návazností na zemi nebo kulturu¹⁷ původu, proces samotné migrace nebo proces integrace. Tyto fyzické sbírky ovšem musí být kontextualizovány prostřednictvím svědectví, řízených nebo neřízených rozhovorů, deníkových záznamů, dopisů a dalších příkladů toho, čemu Jan Assmann říká „komunikativní

paměť“.¹⁸ V rámci reciprocity migranti nebo jejich potomkové na jedné straně předávají muzeu své osobní příběhy a darem předměty, které představují obvykle zásadní podíl akviziční činnosti muzea, a na druhé straně tím rozšiřují a obohacují obraz většinové společnosti o přistěhovalců a jejich zkušenostech.¹⁹ Muzea jako jedny z nejdůvěryhodnějších institucí tak mají možnost hrát důležitou roli v odstraňování předsudků a integraci migrantů do lokální společnosti. O důležitosti pro specifické komunity svědčí i fakt, že se v jedné lokaci může nacházet několik muzeí migrace tohoto typu – v Bruselu se kromě MigratieMuseumMigration ve čtvrti Molenbeek nachází i komornější Medex (Musée éphémère de l'exil).²⁰ Specifickým typem komunitně zaměřeného muzea migrace je německý fenomén *Heimatstube*, instituce menšího rozsahu, která má za cíl uchovávat vzpomínky a kulturní identitu lidí odsunutých po druhé světové válce z území střední a východní Evropy. Jejich základem jsou sbírky osobních nebo upomínkových předmětů, které jsou vystaveny v tematickém aranžmá připomínajícím autentickou atmosféru „staré vlasti“. Expozice jsou často bez popisků – informace o exponátech jsou předávány ústně pamětníky z řad komunity.²¹ V České republice se tento typ muzea ve výše popsané formě prakticky nevyskytuje, jeho prvky jsou ale přítomny v muzeích komunitního typu nebo soukromých muzeích s prvky komunitní participace, které se věnují tématu vystěhovalectví a pracují s vytvářením, budováním a rozvojem mezigenerační paměti u potomků emigrantů, v menší míře také u místního obyvatelstva, v jehož kolektivní paměti hraje migrace významnou roli.

Výše uvedená typologie samozřejmě není exkluzivní a v leccem se oba typy muzeí migrace vzájemně inspirují, což se projevuje v dočasných výstavách (např. výstava „Fieldwork. Refugee experiences in Antwerp“ v Red Star Line Museum využívá metody orální historie k zprostředkování příběhů nejmladší generace imigrantů),²² vybraných částech expozic nebo aktualizáčních intervencích v expozicích.

d'histoire, roč. 23, č. 92 (říjen-prosinec 2006), s. 131–140.

14 Předmětem zkoumání nejsou muzea a expozice věnované migraci z archeologické perspektivy nebo v předmoderní době, ačkoliv tato témata mohou být přítomna v analyzovaných muzeích, viz např. přehled migrace od pravěku do současnosti v expozici muzea Red Star Line v Antverpách.

15 NAGUIB, Saphinaz-amal. *Collecting Moments of Life. Museums and the Intangible Heritage of Migration*. *Museum International*, roč. 65, č. 1–4, s. 79.

16 V České republice se těmto aktivitám po roce 2022 v souvislosti s uprchlickou vlnou z Ukrajiny začala věnovat jinak tematicky zaměřená muzea a galerie, viz např. HAŠKOVCOVÁ, Lucie. *Umění jako univerzální jazyk / Integrace cizinců a edukační aktivity GHMP pro návštěvníky z Ukrajiny. Příspěvek na konferenci Komunikace s návštěvníky se speciálními potřebami*, Národní muzeum, 29.–30. 5. 2024.

17 V případě diaspor nebo nestátotvorných etnik, ve střední Evropě např. Romové, Rusíni, Židé, volyňští Češi.

18 ASSMANN, Jan. *Kolektivní paměť a kulturní identita*. In: KRATOCHVÍL, Alexander (ed.). *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: Komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Nakladatelství Akropolis, 2015, s. 51–52.

19 NAGUIB, Saphinaz-amal. *Op. cit.*, s. 80–82.

20 Viz www.medexmuseum.com [cit. 6. 11. 2024].

21 EISLER, Cornelia. *Heimatstuben*. In: SCHOLZ, Stephan, NIVEN, Bill a RÖGER, Maren (eds.). *Die Erinnerung an Flucht und Vertreibung. Ein Handbuch der Medien und Praktiken*. Paderborn: Brill, 2015, s. 192.

22 *Fieldwork. Refugee experiences in Antwerp* (7. 11. 2019 – 3. 8. 2020) [online]. Red Star Line Museum, Antverpy [cit. 4. 7. 2024]. Dostupné z: <https://redstarline.beleni/pagel/fieldwork-refugee-experiences-antwerp>.

Ačkoliv oba typy muzeí migrace přistupují k tématu z jiné výchozí pozice, v jejich přístupu k prezentaci tématu je možné najít společné výstavní prvky a motivy. Jak uvádí Sharon Macdonald, vizuální a prostorové prvky v muzeu mají vliv na pojetí a budování (nejen) národní identity u návštěvníků, od samotných muzejních budov po výběr jednotlivých exponátů a jejich zasazení do narativu expozice.²³ V muzeích migrace zpravidla nikdy nechybí ikonické předměty, které nemusí a často nejsou autentické nebo jsou nesouvisející provenience, ale mají pouze symbolický význam. Patří mezi ně kufry, lodní lístky, osobní dopisy, reklamní tisk, dobový periodický tisk nebo dobové oblečení či jeho pozdější rekonstrukce. Rolí těchto předmětů není zprostředkovat poznání nebo autenticitu, ale evokovat emoce, identifikovat se s imaginárními hrdiny vyprávění a vizuálně podporovat výstavní narativ. Řada expozic věnovaných migraci klade velký důraz na scénografii a imerzivní prvky. Stálé výstavní projekty využívají prostory historických budov spjatých s vystěhovalectvím (Red Star Line Museum, Ballinstadt, Muzeum emigrace v Gdyni) a nabízí návštěvníkovi možnost ocitnout se v působivých kulisách přístavu, lodní kajuty nebo zařízení na přijímání uprchlíků. Častým motivem scénografických instalací jsou dopravní prostředky, ve kterých migranti opouštěli svůj vlast nebo region původu, jako jsou lodě, vlaky (Katalánské muzeum dějin přistěhovalectví nebo Irské muzeum emigrace v Dublinu EPIC, které texty o počtech emigrantů a způsobech přepravy doplňuje uměleckou instalací dopravních prostředků²⁴) nebo vozy (častá symbolika nucené migrace, např. instalace poválečného odsunu Němců z Československa v expozici Sudetendeutsches Museum v Mnichově). Nezřídka je atmosféra umocňována využitím téměř až divadelních postupů – nasvětlení, statické nebo pohyblivé projekce, zvuková kulisa, autentické architektonické prvky (vodní plocha, dlažební kostky, cihlové zdivo) nebo průchozí imerzivní instalace. V těch se role návštěvníka mění z pasivního

pozorovatele na protagonistu příběhu vyprávěného expozicí.²⁵ Častým výstavním postupem je také vyprávění příběhů (storytelling).²⁶ To napomáhá vyvolat v publiku intenzivní emoce, pocit identifikace s osobami migrantů, porozumění jejich motivací, a nakonec i podnítit nalezení osobní paralely se zkušeností svou nebo svých předků.

Muzea migrace prvního typu: Limity a možnosti

Red Star Line Museum

Muzeum migrace v Antverpách, nesoucí název po lodní společnosti, která si zvolila jako svou evropskou operační základnu transatlantické přepravy právě Antverpy, představuje první z načrtnuté typologie muzeí migrace. Muzeum vzniklo v autentických kulisách přístavních budov, kterými během let 1873–1934 prošlo na dva miliony Evropanů.²⁷ Cílem muzea je zprostředkovat návštěvníkům vzpomínky těchto migrantů na cestu do Nového světa, která vedla přes antverpské přístavní baráky lodní společnosti Red Star Line, a zarámovat dané období širším kontextem odvěkého společenského fenoménu migrace.

Geneze muzea a prostory

Muzeum Red Star Line, tak jak bylo otevřeno v roce 2013²⁸, tvoří tři historické budovy a nově vybudovaná věž. Nejstarší budovu, jednoduchý sklad z červených cihel, nechala lodní společnost vystavět v roce 1893²⁹ po stížnostech emigrantů na nedostatek ubytovacích kapacit. V reakci na stále trvající kritický podstav ubikací byla v roce 1921/22³⁰ vystavena hlavní budova. Obě stavby fungovaly jako jeden celek, nacházely se zde oddělené sprchy pro muže a ženy, samostatná hala k dezinfekci oblečení, dvě čekárny a holič. K uskladnění vydesinfikovaných zavazadel pravděpodobně sloužil třetí barák, jenž si společnost Red Star Line pronajímala od města. V rámci architektonického projektu muzea, který dostala na starost americká firma Beyer Blinder Belle Architects and Planners³¹ došlo k renovaci

23 MACDONALD, Sharon. *Museums, national, postnational and transcultural identities*. *Museums and Society*, 2015, roč. 1, č. 1, s. 3.

24 BURKEY, Neil. *EPIC: The Irish and the World*. Londýn: Scala Arts & Heritage, 2022, s. 10.

25 LANZ, Francesca. *Op. cit.*, s. 181–182.

26 Jak uvádí Nina Simon, příběhy vyprávěné v muzeích a muzei nejsou jen o propojení osoby protagonisty s danou institucí, ale návštěvníkovi umožňují odhalit dosud skryté významy v exponátech a instalacích. SIMON, Nina. *The Art of Relevance*. Santa Cruz: Museum 2.0, 2016, s. 22.

27 DE VROEY, Linde. *The Red Star Line Museum*. Antwerpy: Ludion, 2014, s. 7.

28 *Red Star Line Museum* [online] [cit. 2. 9. 2024]. Dostupné z: <https://redstarline.belenipagelfoundation-museum>.

29 DE VROEY, Linde. *Op. cit.*, s. 23.

30 *Ibidem*.

31 Stejná architektonická firma stojí za návrhem Národního muzea imigrace na Ellis Island v New Yorku. FEYS, Torsten. *The Migrant Experience*. *The Red Star Line Museum*. *Transfers*, roč. 4, č. 2 (léto 2014), s. 147.

všech budov a autorské obnově vertikálního prvku – vyhlídkové věže. Ve druhé polovině 30. let 20. století došlo k zbourání cihlového komínu a během rekonstrukce objektu a jeho přeměny na muzeum byla na jeho místě postavena věž, která tvarem připomíná příď parníku. Při pohledu z výšky na Antverpy na jedné straně a moře na straně druhé si má návštěvník představit, jaké panorama viděli z lodi odplouvající lidé. Se symbolikou či přímými odkazy souvisejícími s místem a jeho pamětí na dobu, kdy zde provozovala transatlantické plavby společnost Red Star Line, se pracuje v exteriéru i interiéru budov. Na webových stránkách muzea se lze dočíst, že „kdyby mohly zdi Muzea Red Star Line hovořit, mluvily by o velkých očekáváních a hlubokých zklamáních, o adrenalinu a bezesných nocích, o dětech, které cestují za rodinou, a o rodinách, které musí své děti opustit. Staré budovy Red Star Line činí všechny tyto emoce a příběhy skutečnými, hmatatelnými a viditelnými“.³² Tato proklamace ilustruje cíle muzea a jeho strategii – prostřednictvím přímé zkušenost s autentickým místem paměti (samotné prostory jsou muzeem označeny za nejcennější exponát) návštěvníkům zprostředkovat vzpomínky a zážitky migrantů na jejich cestě přes Antverpy do New Yorku. Jak zmiňuje Aleida Assmann, vzpomínky mohou být lokalizovány ve fyzických místech a poté předávány ve formě kulturní paměti dalším generacím, které si na události osobně nepamatují.³³ Toho má být dosaženo jednak zpřítomňováním původního účelu místnosti, kterými návštěvník prochází, jednak prezentací autentických předmětů spojených s konkrétními osudy migrantů, opouštějících evropský kontinent na jednom z parníků společnosti Red Star Line. Příběhy cestujících, kteří v průběhu jedenašedesáti let využili Antverpy jako přestupní stanici do New Yorku, jsou na začátku i na konci expozice propojeny s globálním – historickým a současným kontextem lidských migrací a mobility. Hned ve druhé části muzea, následující po té, věnované lodní společnosti Red

Star Line,³⁴ nazvané „Neustále v pohybu“, se nachází audiovizuální instalace ve tvaru elipsy, která přehrává rozhovory se širokou škálou migrantů. Doplňuje ji větší množství panelů, zachycujících fenomén vystěhovalectví od jeho počátků až po současnost. Na této časové ose jsou představeni konkrétní lidé a vykresleny důvody vedoucí k jejich migraci. Následují části expozice věnující se odjezdu migrantů, jejich dlouhé a únavné cestě do Antverp vlakem, pobytu v přístavním městě a hygienickým opatřením v antverpských barácích. Expozice pokračuje v prvním patře, které začíná lékařskou prohlídkou, nezbytnou pro vpuštění na palubu, a pokračuje cestou lodí z Antverp do New Yorku, podmínkám a podobě cestování se společností Red Star Line i životem migrantů v Americe. V samotném závěru expozice jsou návštěvníci vyzváni k zamyšlení se nad původem své vlastní rodiny a zaznamenání trajektorie rodinné migrace na papírovou mapu světa, kterou následně mohou v muzeu vystavit.

Expozice a výstavní prvky

Vstup do expozice je uvozen úzkým koridorem doplněným rozostřenými fotografiemi migrantů v životní velikosti se zvukovým podkresem evokujícím přístavní ruch. Spolu s minimálním počtem oken, která by mohla rozptylovat pozornost, tak scénografie expozice vyzývá návštěvníky k pohroužení se do tématu dobrovolného vystěhovalectví. Dalším

Obr. 3. *Expozice Auswanderermuseum BallinStadt Hamburg. Foto: autorky.*

32 „If the walls of the Red Star Line Museum could speak, they would talk about high expectations and deep disappointments, about adrenaline and sleepless nights, about children that travel to join their family and about families that must leave their children behind. The old Red Star Line buildings make all those emotions and stories tangible, palpable and visible.“ In: *Historical and contemporary* [online] [cit. 2. 9. 2024]. Dostupné z: <https://redstarline.belenpage/historical-and-contemporary>.

33 ASSMANN, Aleida. *Das Gedächtnis der Orte. Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte* [online], roč. 68, č. Suppl. 1, s. 17–35 [cit. 2. 9. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF03396270>.

34 Torsten Feys v recenzi považuje část věnovanou lodní společnosti, potažmo průkopnické roli nadnárodních lodních společností za příliš stručnou, což v důsledku vede k tomu, že je v návštěvnickém zážitku umenšen jejich skutečný význam. Viz FEYS, Torsten. *Op. cit.*, s. 147.

Obr. 4. Budova Deutsches Auswandererhaus Bremerhaven. Foto: autorky.

výstavním prvkem, který umocňuje prožitek návštěvníka je její prostorově chronologický narativ. Kroky návštěvníků se částečně překrývají se šlépějími migrantů 3. třídy, kteří v komplexu podstupovali odbavující proces – začínají v rohové budově, kde pasažéři odložili svá zavazadla ke kontrole a dezinfekci, pokračují přízemním hlavní budovy, kde se původně nacházely umývárny a dezinfekční zařízení, a končí v patře, kde probíhaly administrativní kontroly.³⁵ Jak si všímají Anneleen Spiessens a Sophie Decroupet, propojení návštěvníků a pasažérů lodní společnosti Red Star Line prostřednictvím zkušenosti z fyzického místa je zvláště umocněno ve třech částech expozice – v příjezdovém a zavazadlovém prostoru, v místě, kde se původně nacházely sprchy, a v části, kde probíhaly lékařské prohlídky³⁶.

Snaha o to, aby se návštěvníci ztotožnili s pasažéry, probíhá v expozici Red Star Line muzea i dalšími způsoby. Gros expozice tvoří příběhy migrantů, které v prvé řadě dokládají autentické exponáty, jako jsou cestovní zavazadla a dokumenty, fotografie či dopisy. Významnou část sbírky muzea tvoří také předměty spjaté s historií a provozem lodní společnosti Red Star Line (modely lodí, pohlednice, plakáty). Personalizovaná svědectví se objevují v expozici v různých podobách – od vitrín věnovaných konkrétnímu pasažérovi (doplňených jeho/její fotkou, jménem a osobními předměty), přes citáty na stěnách po přímá svědectví (písemná, orální). K evokaci původního účelu budov se

využívá různých divadelních a imitačních prvků. Už při vstupu lidé obdrží vstupenku, jež je reprodukcí původního lodního lístku, a papírový náramek s emblémem přepravní společnosti, kterým jsou označeni za její cestující. Jiným příkladem může být reprodukce dřevěné lavice vlnu, dopravního prostředku, jímž se migranti dopravovali do Antverp, na kterou se návštěvníci mohou posadit a poslechnout si příběhy vybraných pasažérů, nebo rekonstrukce lodní nástupní rampy vedoucí do dalších místností přeměněných na palubu lodi a kabiny. V některých částech expozice dokreslují téma místností jiné než vizuální smyslové vjemy – například čichový kiosek v sekci „Sprchy a dezinfekce“, kde si mohou návštěvníci přivonět k octu a benzenu – dezinfekčním látkám proti vším, nebo orchestrální hudba a zvuky lodi, které se rozeznávají v části „Život na palubě“.

Dalším, v expozici hojně využívaným, prvkem jsou interaktivní dotykové obrazovky, prostřednictvím kterých se návštěvníci seznamují s anabází vybraných migrantů – například v části věnované příjezdu si mohou vizualizovat trajektorii jejich putování z rodné země do Antverp, přečíst si úryvek popisující dojmy z přístavního města nebo v sekci nazvané „Příjezd do Ameriky“ zažít napětí, zda budou v cílové stanici na Ellis Island přijati, nebo deportováni. Profily migrantů na dotykových obrazovkách jsou načrtnuty jednoduše se základními charakteristikami (odkud pochází, kdy cestovali a kolik jim bylo let) a prezentované tak, aby se s danou rolí (podle toho, co si zvolí) návštěvník „ztotožnil“. Využívá se k tomu formulací textů v du-formě – „Jsi zdravý čtyřicetiletý muž z Německa. Cestuješ sám ve 3. třídě. Do New Yorku přijíždíš v roce 1887.“ Pro ilustraci více perspektiv je například v části „Život v Antverpách“ možné přečíst si na dotykové obrazovce svědectví pojící se s vybraným místem v Antverpách z pohledu migranta, místního obyvatele i lodní společnosti Red Star Line.

Red Star Line muzeum je reprezentativním muzeem, načrtnutým v úvodní

35 K připomínce původního účelu jednotlivých místností slouží panely s dobovou fotografií a nápisem „Zde stojíte“ spolu se stručným popisem někdejší funkce místa.

36 SPIESSENS, Anneleen, DECROUPET, Sophie. *Translating spaces and memories of migration: the case of the Red Star Line Museums* [online]. *Perspectives* (26. 9. 2022), s. 8–11 [cit. 6. 9. 2024].

typologii muzeí migrace. K vykreslení vzpomínek a osudů migrantů putujících z Antverp na Ellis využívá strategii, která se opírá především o přímou zkušenost s autentickým prostorem jako místem paměti, kterou umocňuje scénografie výstavních prostor a narativ expozice.

Das Auswanderermuseum BallinStadt Hamburg

Das Auswanderermuseum BallinStadt Hamburg je dalším z příkladů muzeí vystěhovalectví. Jedná se o soukromé muzeum pojmenované po Albertu Ballinovi, německém obchodníkovi a lodním magnátovi, které využívá autenticitu prostor, ve kterých emigranti pobývali před odjezdem tzv. *Auswandererhallen*, a které rovněž nechal Albert Ballin zřídit. Muzeum BallinStadt bylo otevřeno v roce 2007 a nachází se v těchto prostorách, resp. v jejich replikách.

Geneze muzea a prostory

Hamburg mezi lety 1850 a 1938 opustilo kolem 5 milionů migrantů a *Auswandererhallen*³⁷ spolu s dochovanými seznamy pasažérů zde nabízí zajímavé prameny k dějinám migrace, neboť seznamy pasažérů se ve většině případů nedochovaly.³⁸ Seznamy z Hamburku jsou rovněž zajímavé díky dlouhému časovému úseku, který pokrývají (1850–1934), a současně poskytují detailní informace o původu emigrantů.³⁹ Hamburský státní archiv začal tyto dokumenty digitalizovat v roce 1999 a dnes jsou veřejně dostupné. V době, kdy se seznamy začaly digitalizovat, historie vystěhovaleckých hal na hamburském poloostrově Veddel byla téměř neznámá. Díky práci tehdejších zaměstnanců archivu a dalších kulturních institucí se podařilo haly zachovat a v této době se zrodila myšlenka vzniku muzea emigrace na tomto historickém místě.⁴⁰ Nejprve vznikla výstava „Auswandererhafen Hamburg – Hamburg Emigration Port“, které byla k vidění na hamburské radnici, na Ellis Island a v Chicagu, a následovala stálá expozice „Ein Koffer vollen Hoffnung“ (Kufr

plný naděje)⁴¹ v muzeu lodi „Cap San Diego“.⁴² Vzniknuvší nadaci se na tomto základě podařilo oslovit sponzory a započít výstavní projekt bez městských dotací a následně město Hamburg schválilo zahájení výstavby expozice v prostorách bývalých *Auswandererhallen*. Výstavba muzea BallinStadt byla rovněž součástí rozvojového plánu města, jehož cílem byla integrace přistěhovalecké čtvrti Veddel a dobré spojení do centra.⁴³ Samotná výstavba muzea začala v prosinci 2005, přičemž výrazná část původních staveb byla odstraněna a originální cihly byly integrovány do nové stavby. Všechny tři pavilony byly zrekonstruovány podle původních plánů, přičemž byly doplněny o prosklené zastřešení dvorů.⁴⁴

Tento zásah, jakkoliv byl z praktických stavebních důvodů nutný, s sebou přirozeně nese otázku po historické autenticitě objektu, neboť právě originalita *Auswandererhallen* je to, co má BallinStadt odlišovat od podobných institucí (např. Deutsches Auswandererhaus v Bremerhaven). Pokud jsou historické památky v zájmu jejich zachování nově prezentovány a nově inscenovány na základě turistických očekávání, může to snadno vést k zploštění a mylnému pochopení ze strany návštěvníků.⁴⁵ K tomu částečně v případě BallinStadt dochází, neboť rozsáhlá přestavba objektu na první pohled není zřejmá, a právě autenticita objektů patří k jednomu z hlavních motivů propagační strategie muzea.

Expozice a výstavní prvky

Expozice muzea se nacházejí ve třech zmíněných pavilonech. První z nich s názvem „Hafen der Träume“ (Přístav snů) je věnován historii přistěhovaleckých hal a jejich zakladateli Albertu Ballinovi a rovněž poskytuje informace o zmíněných seznamech pasažérů. Tato část se opírá převážně o historické fotografie, filmy či vzpomínky. Atmosféru *Auswandererhallen* navozují velkoformátové dobové fotografie doplněné o vzpomínkové citáty. Před nimi nalezneme instalaci z kufrů a repliku kovové postele zhotovenou dle dobových fotografií.⁴⁶

37 Jedná se o haly, které byly vystavěny mezi lety 1900–1907 a jejich účelem bylo ubytování migrantů před naloděním.

Jejich ubytovací kapacita byla až 5000 lidí a plnily svůj účel do roku 1934. Čeština nenabízí vhodný ekvivalent, proto je v textu použit originální název.

38 WÖST, Ursula. „Port of Dreams“: BallinStadt Emigrant World in Hamburg. In: GROPPE, Hans-Hermann a WÖST, Ursula. *Via Hamburg to the World. From the Emigrants' Halls to BallinStadt*. Hamburg: Ellert&Richter, 2007b, s. 74.

39 *Ibidem*.

40 *Ibidem* s. 75.

41 *Ibidem*.

42 Fahrten [online] [cit. 3. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.capsandiego.de/das-schiff/fahrten>.

43 WÖST, Ursula. *Op. cit.* 2007b, s. 78.

44 *Ibidem*, s. 78–79.

45 HEILIG, Nadine.

Authentizität und Musealität historischer Bauwerke [online] [cit. 2. 9. 2024]. Dostupné z: http://www.unter-hamburg.de/Authentizitaet_und_Museal.419.0.html.

46 WÖST, Ursula. „From Veddel into the World“: World in Hamburg. In: GROPPE, Hans-Hermann a WÖST, Ursula. *Via Hamburg to the World. From the Emigrants' Halls to BallinStadt*. Hamburg: Ellert&Richter, 2007a, s. 54.

Druhý pavilon nese název „Welt in Bewegung“ (Svět v pohybu). Tato hlavní expozice je rozdělena do čtrnácti tematických místností, které líčí cestu emigrantů z Hamburku do Spojených států. První část se věnuje tématu migrace jakožto globálnímu fenoménu a uvádí současné demografické údaje či nejčastější důvody přesunů obyvatel. Dále se tato část zabývá historickými důvody migrace. Na zdech a stropě pak nacházíme řadu předmětů denní potřeby, které však nejsou ve většině případů doplněny o popisky. Není tedy jasné, zda se jedná o sbírkové předměty či předměty, jejichž úkolem je především evokovat emoce (viz výše), ať už se jedná o psací stroj, panenku, či knihu. Tato forma prezentace opět nabízí otázku po tom, jakým způsobem je v muzeu pracováno s kategorií historické autenticity a zda toto pojetí umocňuje spíše komerční charakter muzea. Současně je zde zdůrazňována nadčasovost tématu, ať už úryvky z biografii, videi, či evokačními otázkami.⁴⁷

Předěl druhého pavilonu tvoří replika oceánské lodi, tedy opět typický prvek navozující atmosféru, zde je umocněn vodní hladinou při vstupu, přičemž se tato instalace jistě nevyhne srovnání s velmi podobnou scénografií staršího muzea Deutsches Auswandererhaus v Bremerhaven. Zde je replika doplněna o fotografie a časové údaje o plavbě z různých období od 19. století po současnost. Poslední část tohoto pavilonu je věnována příjezdu a životě v cílové destinaci. Srovnání se zmíněným muzeem v Bremerhaven se jistě nevyhne ani prezentace otázek z pohovoru na Ellis Island, kterým imigranti procházeli. Zde jsou otázky zobrazeny na podlaze a stropě na čtvercových deskách okolo umělecké instalace sochy Svobody. V následujících místnostech je věnován prostor významným podnikům, kterými se imigranti či jejich potomci ve Spojených státech proslavili, ve vitrínách vidíme výrobky např. plechovky kečupu Heinz či cereálie Kellogg's, přičemž se opět pravděpodobně jedná o repliky, avšak zde je již kontext historie firmy doplněn v textu. Setkáme se zde například s výkladní

skříňní německého knihkupectví a celou expozici kontinuálně doplňují zmíněné evokační citáty.

Deutsches Auswandererhaus Bremerhaven

Muzeum Deutsches Auswandererhaus v Bremerhaven bylo otevřeno 8. srpna 2005 a v té době představovalo v německém kontextu muzealizace migrace novinku a současně svým rozměrem největší muzeum migrace v Evropě.⁴⁸ Zároveň bylo prezentováno jako inovativní instituce jak v rovině obsahové, tak v rovině estetické či skrze formu prezentace zaměřenou na zážitek a emoce.⁴⁹ Jeho realizace byla financována městem Bremerhaven a spolkovou zemí Brémy, provoz pak financovala soukromá firma.⁵⁰ Po více než dvaceti letech plánování byla stavba realizována během půl roku, což pravděpodobně souvisí s paralelní přípravou potenciálního konkurenčního projektu BallinStadt v Hamburku, který rovněž cílil na rostoucí cílovou skupinu amerických „heritage tourists“.⁵¹ Podoba muzea z roku 2005 se však výrazně lišila od prvních koncepcí z 80. let. Martin Schlutow⁵² popisuje tři fáze vzniku muzea: v té rané mezi lety 1985–1991 převažoval důraz na kognitivní dimenzi instituce, v následujícím období mezi lety 1991–1999 získával projekt na politickém významu a v poslední fázi mezi lety 1995–2005 převažují koncepty, které kladou důraz na ekonomický rozměr historické kultury, na zprostředkování emocí umocněné téměř divadelní scénografií expozice.

21. června 2021 byla otevřena její rozšířená část sestávající se z rozsáhlé přístavby,⁵³ která tematicky navazuje na původní expozici a současně ji obohacuje o řadu aktualizací.

Expozice a výstavní prvky

Leitmotivem původní stálé expozice je vcítění se návštěvníka do osobních příběhů migrantů.⁵⁴ Hned u vstupu každý návštěvník obdrží kartičku připomínající palubní lístek, která obsahuje jméno, životní data, rok emigrace a místo původu

47 Někdy přímo explicitně, např. „*Isou tvé sny nadčasové?*“.

48 BAUR, Joachim. *Ein Migrationsmuseum der anderen Art. Das Deutsche Auswandererhaus in Bremerhaven. WerkstattGeschichte*, 2006, roč. 42, č. 42, s. 97.

49 SCHLUTOW, Martin. *Das Migrationsmuseum. Geschichtskulturelle Analyse eines neuen Museumstyps*. Münster: LIT Verlag, 2012, s. 77.

50 BAUR, Joachim. *Op. cit.*, s. 97.

51 *Ibidem*.

52 *Ibidem*, s. 97.

53 *Die Entstehung des Neubaus - Deutsches Auswandererhaus Bremerhaven* [online] [cit. 3. 9. 2024]. Dostupné z: <https://dah-bremerhaven.de/news/die-entstehung-des-neubaus>.

54 BAUR, Joachim. *Op. cit.*, s. 98.

vystěhovalce. Během celé návštěvy je pak možné osud dané osoby odkrývat. Vstup do expozice nabízí scénu, kdy se návštěvník ocitá na molu u boku zaoceánské lodi, které je obklopeno imitací vodní hladiny a ventilátory simulující vítr. Mezi návštěvníky jsou nainstalovány figuríny v životní velikosti v historických kostýmech doplněné o zvukové pozadí konverzace v řadě evropských jazyků.

Návštěvníci procházejí příběhem migrantů, ocitají se na zaoceánské lodi. Posléze vstupují do repliky imigrační stanice na Ellis Islandu. Zodpovědět otázky, které byly imigrantům pokládány, si návštěvníci mohou vyzkoušet prostřednictvím interaktivního kvízu. Joachim Baur považuje v dané souvislosti za problematické, že v této části není tematizován politický kontext hraničních kontrol a principy proměny americké imigrační politiky jako např. privilegizace Evropanů před Asiaty a Jihoameričany a současně zpochybňuje příliš velký důraz kladený na Ellis Island.⁵⁵ Návštěvníci jsou však aktivizováni v průběhu celé expozice, důležitou roli zde jistě hrají nedávno doplněné tzv. *stanice kritického myšlení*, prostřednictvím kterých se návštěvníci mohou vyjádřit často k aktuálními otázkám spojených s migrací, což svědčí o zohlednění některých aspektů, které recenzenti kritizují.

Expozice z roku 2005 končí tematizací života migrantů v USA. Moderní přístavba je uvedena uměleckou instalací stolu s čajovým servisem a pohovkou na zdi doplněnou otázkou „Co je migrace?“. Tato moderní přístavba nabízí na migraci jiný pohled než předchozí část, neboť zde se z muzea vystěhovalectví (viz typologie v úvodu textu) stává i muzeum druhého typu, tedy zaměřené na život migrantů v současném Německu, na jejich osobní příběhy, které jsou zde reprezentovány často skrze předměty denní potřeby, jež jsou kontextualizovány skrze popisky. V následující části návštěvníci naleznou instalaci figurín v životní velikosti reprezentující účastníky protestních akcí jako např. demonstrace za vyrovnání daňového zatížení z počátku 50. let, demonstrace proti změně práva na azyl z počátku

90. let, stávka podniku za rovnoprávné postavení všech zaměstnanců z počátku 70. let či protest proti migrační politice z roku 2016. V závěru expozice je možné na velké obrazovce sledovat průběžné vyhodnocování dotazníků z tzv. stanic kritického myšlení a sledovat názory návštěvníků na aktuální témata spojená s migrací.

Muzea migrace druhého typu: Možnosti míst setkávání

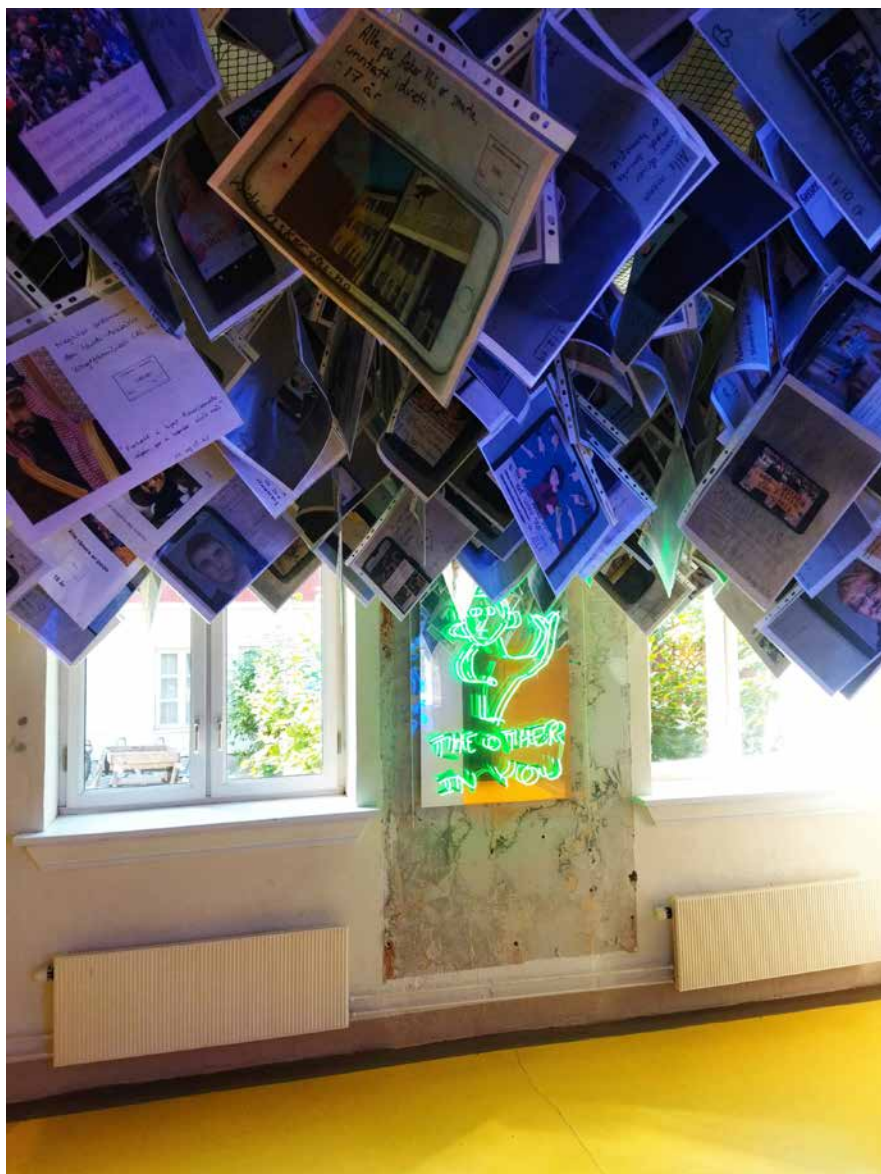
MigratieMuseumMigratie Brusel

Příkladem druhého typu muzea, coby bezpečného místa setkávání a participace místních komunit, je MigratieMuseumMigratie (MMM) v Bruselu. Muzeum bylo otevřeno v říjnu 2019 v Molenbeeku,⁵⁶ typicky multikulturální části města, z iniciativy neziskové organizace Foyer, jež se spektrem svých činností zaměřuje

Obr. 5. Umělecká instalace „Od bolesti k naději“ (From pain to hope) v MigratieMuseumMigratie Brusel. Foto: autorky.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 100.

⁵⁶ *History [online]* [cit. 3. 9. 2024]. Dostupné z: <https://mmm.brussels/en/history/>.

Obr. 6. Umělecká instalace *Anatomie předsudku* v Interkulturním muzeu v Oslu. Foto: autorky.

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ V komentáři v audio guidu se dále dozvídáme, proč si umělci Willem Boel a Peter Buggenhout zvolili ke zhmotnění této idey právě postavu Mojžíše – je významnou figurou hned ve třech světových náboženstvích (křesťanství, židovství, islám) a sám představoval migranta, mířícího do země zaslíbené.

⁵⁹ BANKS, Martin. *A museum on migrants and their contribution to Brussels* [online]. *The Brussels Times*, 31. 7. 2020 [cit. 3. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.brusselstimes.com/124402/a-museum-on-migrants-and-their-contribution-to-brussels>.

na podporu interkulturní společnosti v Bruselu. Posláním MMM je reprezentace diverzity migrace s důrazem na pozitivní vliv migrace na rozvoj společenských hodnot, jako je multikulturní rozmanitost.⁵⁷

Zaměření muzea uvozuje už před vstupem sádrová skulptura Michelangelova *Mojžíše* vsazená mezi částečně narušené zdi a odkryté cihly, která odkazuje na předsudky, které lidé často mívají proti jinakosti, již mnohdy ztělesňují právě imigranti.⁵⁸

Expozice, která se nalézá v prvním patře budovy, je rozdělena na informační část, jež nabízí přehled migračních vln do Belgie po druhé světové válce a související demografické statistiky, a část věnovanou osobním příběhům reprezentantů různých etnických, národních a náboženských skupin imigrantů. Obě tyto expoziční linie fungují v jednom prostoru

a vzájemně se doplňují. Zatímco panely slouží jako časová osa různých migračních vln tzv. imigrantů první generace (např. gastarbeitři, expati, vystěhovalci, váleční uprchlíci, žadatelé o azyl), interaktivní dotykové obrazovky nabízejí přehled o demografickém vývoji Bruselu – návštěvníci zde mohou vyhledávat národnostní statistiky podle regionu či municipality a zároveň získají přehled o procentuálním zastoupení všech národností žijících v hlavním městě Belgie ve vybraném období. Centrum expozice tvoří zhruba 60 vitrín prezentujících osobní příběhy konkrétních imigrantů nebo vybraná témata prostřednictvím vystavených reprezentativních či osobních předmětů, fotografií a dokumentů, které jsou kontextualizované doprovodným textem či komentářem v audio průvodci formou osobních výpovědí. Některé prezentované předměty mají jak osobní, tak obecnější výpovědní hodnotu. Příkladem může být vystavená helma, která upomíná na dobu, kdy polští, bulharští a portugalské stavební dělníci hloubili tunely bruselského metra, a zároveň poukazuje na skutečnost, že Brusel doslova vybudovaly různé generace migrantů.⁵⁹ Konceptně se jedná o expozici, která se stále rozrůstá (např. v roce 2022 přibyla vitrína věnovaná životnímu příběhu vietnamského uprchlíka z konce 70. let Hoáng Vinha, který ji v muzeu rovněž slavnostně odhalil).⁶⁰

Součástí expozice je i umělecká instalace nazvaná „Od bolesti k naději“ (From pain to hope), která se nachází ve druhém patře. Ta vyobrazuje vrak lodi a upomíná na nejčastější způsob, kterým se v posledních letech migranti dopravují do Evropy. Autorem uměleckého ztvárnění aktuální migrační situace je současný sicilský umělec Elia Li Gioi, který reflektoval své zkušenosti coby přímého svědka událostí.⁶¹

Podél schodiště je umístěna také instalace s nejčastějšími křestními jmény obyvatel současného Bruselu, návštěvníci jsou vyzváni k zamyšlení nad jejich diverzním kulturním původem a tím, co to znamená pro etnické složení města.

Hlavním motivem expozice Muzea migrace v Bruselu je důraz na multikulturalitu

města a imigrační pozadí většiny jeho současných obyvatel. Populace Bruselu se po druhé světové válce výrazně proměnila.⁶² Jak citují webové stránky muzea výpověď migranta Daniela: „kdybychom z Bruselu odstranili lidi s imigrantským původem, co by zbylo? Nic... prázdné město“.⁶³ Muzeum má za cíl vykreslit současný Brusel ve vši své rozmanitosti a každé minoritní skupině umožnit vyprávět svůj příběh – ať už prostřednictvím osobního svědectví v expozici, nebo skrze společenské a kulturní akce (debaty, koncerty, vernisáže, workshopy aj.), hojně pořádané v prostorách muzea. Zavázalo se skrze expozice a své na komunity zaměřené činnosti bořit předsudky a navazovat dialog s místními občany o zásadních aktuálních problémech, a tím čelit předsudkům a diskriminaci.⁶⁴ Sdružováním občanů instituce působí jako společenské a kulturní centrum, podporující sdílení, empatii, kritické myšlení, čímž v důsledku přispívá k boji proti polarizaci společnosti.

Interkulturní muzeum Oslo

Interkulturní muzeum Oslo je jedním ze čtyř objektů Muzea města Oslo⁶⁵ a nachází se ve čtvrti Grønland, části města s vysokým zastoupením imigrantů⁶⁶ v budově bývalé policejní stanice. Prostory, které dříve sloužily jako vězeňské cely, dnes slouží k výstavním účelům.⁶⁷ Muzeum se prostřednictvím výstav věnovaných aktuálním sociálním tématům, umění a kultuře snaží zprostředkovat porozumění jiným kulturám, pracuje s problematikou předsudků a snaží se o aktivní participaci návštěvníků. Činí tak skrze stálé expozice i dočasné výstavy. V úvodní kategorizaci muzeí migrace by tak představovalo druhý typ muzea zaměřeného na komunity a zkušenosti a kulturu imigrantů z jiné země.

Stálá expozice nese název „Typical“ a je uvozena podtitulem: „Je pro nás typické mít předsudky. Jaké máte vy? Na této výstavě můžete prozkoumat své vlastní předsudky i předsudky ostatních.“⁶⁸ Jedná se částečně o umělecký projekt s ústřední instalací *Anatomie předsudku*,

který byl otevřen v roce 2017 a ačkoliv byl plánován pouze do roku 2022, je zde stále přístupný. Expozice byla navržena pro sekundární a terciární stupeň formálního vzdělávání i pro širokou veřejnost. Návštěvníci se do výstavního prostoru aktivně zapojují, jsou vyzýváni k tomu, aby sdíleli a vyjadřovali své zkušenosti s předsudky a rasismem.

Expozice je uvozena evokačními otázkami a texty, jako např. slovníková definice termínu předsudek, pýcha a předsudek, jak předsudky vznikají apod. Následně jsou do expozice aktivně zapojováni návštěvníci a jsou vyzváni vyjádřit se k tématu identity prostřednictvím hry, kde sami sebe kategorizují – mají si z omezeného výběru vlastností vybrat šest a připevnit je na magnetickou desku se siluetou lidské postavy, kterou následně pověsí na ramínka připomínající šatní skříň. Po straně jsou využity prostory čtyř vězeňských cel, které jsou označeny termíny: Pýcha, Ponížení, Nenávist a Strach. Uvnitř těchto prostor se nacházejí texty, které jednotlivá témata vztahují k problematice předsudků a současně se obracejí přímo na návštěvníka.⁶⁹ Návštěvníci mají rovněž možnost přispívat sdílením svých vlastních zkušeností prostřednictvím papírků, které připevňují na zeď.

Následující část výstavy je věnována dílům umělce Thierryho Geoffroye. Jedná se o krátká videa představující rozhovory s chodci v Oslu, kdy zodpovídají jednoduché otázky o dalších kolemjdoucích a zamýšlejí se nad tím, do jaké míry jsou jejich názory ovlivněny předsudky.

Centrální část výstavy tvoří zmíněná instalace s názvem *Anatomie předsudku* rovněž od Thierryho Geoffroye. Instalaci spoluvytvářejí návštěvníci, kteří jsou vybízeni k tomu, aby sami vyhledali příklad předsudků a rasismu, přičemž zde příklad mohou rovnou vytisknout a přidat do tzv. džungle předsudku, kdy folie s jednotlivými ukázkami visí ze stropu. Aktivním zapojením návštěvníků je umělecká instalace neustále aktualizována a současně umožňuje mapovat, jak se v čase vyvíjí a jak vnímání předsudků u jednotlivce odráží veřejné priority,

60 European Museum Forum: *MigratieMuseumMigration (MMM)*, EMYA2022 Nominee [online] [cit. 3. 9. 2024].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=efYdRMND-GaA&t=44s>.

61 *From pain to hope*, video na Facebookovém profilu *Migratie Museum Migration BXL* [online], 30. 11. 2020 [cit. 30. 9. 2024].

62 *Jak uvádí text v expozici, zatímco v roce 1946 tvořili obyvatelé jiného než belgického původu pouze 7%, dnes je to 35 %*.

63 „If we removed people with an immigrant background from Brussels. What do you think would be left? Nothing... An empty city.“ *History* [online] [cit. 2. 9. 2024]. Dostupné z: <https://mmm.brussels/en/history/>.

64 *Ibidem*.

65 *Další objekty jsou Muzeum Osla, Muzeum práce a Muzeum divadla*.

66 *Dle údajů z roku 2019 počet imigrantů v okolních čtvrtích muzea tvořil 50 %*. VAAGAN, Robert Wallace a BOTHNER, Annelise R.

Confronting stereotypes, racism and xenophobia in Oslo Museum – Intercultural Museum (IKM). *Intercultural Communication Studies*, 2020, roč. 29, č. 1, s. 1 [cit. 6. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.kent.edu/stark/ics-2020-vol-29-no-1>.

67 *Intercultural Museum* [online] [cit. 11. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.oslo-museum.no/en/plan-your-visit/intercultural-museum/>.

68 *Ibidem*.

69 *Např. z výstavních textů: Většina z nás byla v nějaké fázi svého života vyloučena a ví, jaký je to pocit. Možná jste se marně snažili o přijetí mezi přáteli či u starších sourozenců, cestovali do země, jejíž jazyk nebo sociální zvyklosti jste neovládali, nebo byli zaškatení podle svého vzhledu, původu, schopností, víry nebo toho, koho milujete*.

a současně tento přístup umožňuje diskutovat problematiku na individuální i strukturální úrovni.⁷⁰ Během přípravy expozice si její autoři byli vědomi existence řady domněnek a předsudků o čtvrti Grønland, a právě proto je problematika kategorizace a polarizace důležitou motivací pro práci Interkulturního muzea s lokální komunitou.⁷¹

Vystavování migrace: České příklady

V České republice je koncept samostatného muzea věnujícího se migraci velmi málo rozvíjenou oblastí muzejnictví. Muzea, která se ve svém názvu a činnosti deklarují jako muzea migrace, nacházíme zejména v regionech, odkud byla dokumentována rozsáhlá emigrace zejména na přelomu 19. a 20. století do Severní a Jižní Ameriky. Tyto výstavní projekty nemají ambici prezentovat vystěhovalectví komplexně nebo s historicko-společenskými přesahy mimo region. Jejich primární funkcí je udržování kulturní paměti na vystěhovalectví z konkrétní lokace, kde muzeum působí, a to u místního obyvatelstva i u potomků emigrantů žijících v cizině. U autochtonního obyvatelstva se vystěhovalectví považuje za integrální součást jejich kulturní identity a expozice vystěhovalectví má až etnografický charakter – významnou částí je rekonstrukce dobového života v místě původu jako ilustrace důvodů k migraci. To je příklad Muzea obce a vystěhovalectví do Ameriky ve valašském Lichnově, kde je expozice vystěhovalectví do USA integrálně provázána s expozicí věnované historii a tradiční kultuře obce. Zpravidla jsou tato muzea nebo expozice malého rozsahu a na rozdíl od zahraničního přístupu k vystavování migrace prezentují téměř výlučně autentické předměty. Akvizice pocházejí obvykle z proveniencí potomků emigrantů, se kterými muzeum udržuje aktivní kontakt. Pro třetí, čtvrtou nebo další generaci potomků vystěhovalců se tak muzeum stává autentickým prostředníkem k rozvoji a udržování vlastní multidimenzionální etnické a kulturní

identity. Stejně jako je tomu například v muzeu v Gdyni, i zde mají tito potomkové možnost vyhledat své předky v matričních záznamech nebo seznamech vystěhovalců. Tento komunitní aspekt je v těchto muzeích výrazně významnější než aspekt prezentační a interpretační. Expozice díky nahodilému systému akvizic nemají konkrétní narativ, někdy absentují běžné výstavní prvky jako textové informace o exponátech (např. Krajské muzeum vystěhovalectví do Brazílie a muzeum Horních vsí, Náhlov) nebo doprovodné texty. Výstavními prostory jsou často komunitní centra (Stálá expozice o vystěhovalectví ze Zádveřic a okolí, Zádveřice-Raková⁷²) nebo budovy v centru obce sdílené s jinou institucí (Muzeum obce a vystěhovalectví do Ameriky, Lichnov). Některé z těchto výstavních projektů není možné považovat za muzea podle platné definice ICOM.

Výjimkou v českém kontextu je pouze expozice „Tam za mořem“ v Muzeu Frenštát pod Radhoštěm (pobočka Muzea Novojičínska). Výstavní projekt byl otevřen v roce 2007 jako jedna z devíti expozic v nově zrekonstruované muzejní budově. Jak uvádí muzeum na svých webových stránkách: „Český původ uvádí až 150 tisíc občanů v Texasu a z nich plných 80 % (sic) pochází z Moravy. Je doloženo, že nejvíce jich pochází právě z Frenštátu. Především tato skutečnost je důvodem vzniku ojedinělé expozice vystěhovalectví ve frenštátském muzeu.“⁷³ Jeho vzniku předcházela výzva směřovaná krajským komunitám Čechů a jejich potomků žijících v USA o zaslání autentických předmětů z Frenštátu a okolí; tyto tvoří velkou část exponátů, včetně pracovních nástrojů a vozu na sklizeň bavlny. Expozice se svým pojetím i přes výrazně menší prostorové dispozice podobá výše zmíněným projektům ze stejného období. Narativně sleduje příběh migrantů (ačkoliv nikoliv individualizovaně jako v případě Bremerhavenu) chronologicky od socioekonomických podmínek regionu jako motivace pro migraci přes cestu přes oceán až po vznik českých osad a život v nové zemi. Dominantou expozice je

70 VAAGAN, Robert Wallace a BOTHNER, Annelise R. *Op. cit.*, s. 11.

71 *Ibidem*, s. 12.

72 ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Výstava v Zádveřicích u Zlína ukazuje vystěhovalectví Čechů do Texasu [online] [cit. 11. 9. 2024]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/vystava-v-zadvercich-u-zlina-ukazuje-vystehovalectvi-cechu-do-texasu>.*

73 *Tam za mořem [online] [cit. 11. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.muzeum-nj.cz/frenstat/expozice/tam-za-morem>.*

opět model loď, kterou návštěvník prochází ve scénické instalaci, nechybí ani diorama zemědělského života v rurální Americe nebo další předměty navozující atmosféru, jako kufry, lodní lístky, dobový tisk, zvětšené kopie korespondence nebo ilustrační fotografie se souvisejícími motivy. V případě této expozice je zřejmý primárně prezentační záměr, anglický překlad všech popisek a doprovodných textů naznačují, že cílený dosah výstavního projektu přesahuje region. Jedná se o jediného českého zástupce tohoto typu muzea/expozice migrace, který ovšem ničím nevybočuje ze stereotypního pojetí tématu, a na rozdíl od například německých projektů zde absentuje snaha o aktualizaci tématu.

Migrace jako motiv v historických expozicích

V českém prostředí je mnohem častější najít prezentaci migrace jako součást široce koncipovaných historických expozic. Expozice „Dějiny 20. století“ v Nové budově Národního muzea, otevřená v roce 2021, se snaží migrační procesy vizuálně vyčlenit do specifického prostoru vitrín umístěných do podlahy. Reprezentují je instalace znázorňující kufry imaginárních „obyčejných lidí“ – účastníků jednotlivých migračních procesů. Nutno ovšem podotknout, že zastoupena je pouze migrace nucená – odchod vojáka na bojiště 1. světové války, českého obyvatelstva z pohraničí po Mnichovské dohodě, Žida zařazeného do transportu, odsun sudetských Němců nebo emigranta po roce 1948. Tento způsob prezentace, stejně jako výběr jednotlivých témat nebo jejich kladení na stejnou úroveň byly kritizovány několika recenzenty.⁷⁴

Téma migrace se objevuje také v expozici „Naši Němci“ v Muzeu města Ústí nad Labem, která je věnovaná dějinám německy mluvícího obyvatelstva v českých zemích. Odsun německého obyvatelstva z Československa je opět symbolicky znázorněn kufry a vysídleneckou truhlou, příznačně bez popisek nebo doprovodných textů. Ty jsou ale doplněny

autentickými exponáty – obsahem dvou nedávno nalezených depotů, kde německí obyvatelé ukryli své osobní věci před deportací, v šuplících jsou umístěny osobní předměty a fotografie, které byly zabaveny lidem před nástupem do odsunu. Samostatná místnost je věnovaná archivním filmovým záběrům částečně propagandistického charakteru, které vznikly v letech 1945 a 1946.⁷⁵ Zobrazení nucené poválečné migrace německého obyvatelstva v expozici do značné míry staví na emocích, využívá k tomu ale efektivní kombinaci symbolů, autenticity a interaktivity (obsah depotů nebo osobní předměty musí návštěvník sám odkryt). Expozice tematizuje také migraci dobrovolnou – představuje exil v meziválečném období na příkladech německy mluvících rodáků z Československa, kteří se rozhodli pro emigraci, stejně jako německy mluvících imigrantů z jiných zemí do Československa.⁷⁶

Právě expozice věnující se moderním dějinám se často věnují tematizaci pohybu obyvatelstva. Příkladem je Dům evropských dějin v Bruselu, který má záměr prezentovat dějiny evropské integrace v širším kontextu historie členských států. Ačkoliv migrace není stěžejním tématem expozice, je zde představena systematicky a komplexně. Součástí interaktivního audiovizuálního průvodce, který je k dispozici ve všech oficiálních jazycích Evropské unie, jsou sekce přímo věnující se migračním proudům během 19. a 20. století, včetně srozumitelných map (např. migrace

*Obr. 7. Expozice „Tam za mořem“ v Muzeu Frenštát pod Radhoštěm.
Foto: autorky.*

74 KAVKA, Tomáš, LOMÍČEK, Jan a POHUNEK, Jan. *Ze života expozice moderních dějin. Poznámky k Dějinám 20. století v Národním muzeu. Praha: Národní muzeum, 2023, s. 73, 77, 88–89; pozitivní pohled na instalaci viz ibidem, s. 80.*

75 KAISEROVÁ, Kristina a KOURA, Petr. *Naši Němci. Stálá výstava k dějinám německy mluvících obyvatel českých zemích. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, Collegium Bohemicum, 2022, s. 46–47.*

76 *Ibidem, s. 40.*

z Evropy do zámoří, židovská migrace během 19. století). Nucené migrace v průběhu a po druhé světové válce jsou znázorněny velkoformátovými mapami. U obou případů jsou součástí orientační čísla obyvatel, kteří byli součástí vystěhování nebo vysídlení. Migraci se expozice zabývá i jako neoddelitelnou součástí dějin kolonialismu (cesty Evropanů do mimoevropských regionů, ale také nucené přesídlení obyvatel kolonií⁷⁷), dějin vědy a techniky (usnadnění pohybu obyvatel železnicí, přesun do průmyslových center) a evropské integrace⁷⁸ (volný pohyb osob, studentské pobyty v rámci programu Erasmus+). Ačkoliv expozice místy využívá působivých scénických prvků na vyvolání emocí, právě téma migrace je zprostředkováno kontextuálně a faktuálně, prostřednictvím autentických předmětů (plakát podporující práva gastarbeiterů, pasy Evropské unie) nebo vizuálních a textových prvků (mapy, grafy). Návštěvník si tedy z expozice může odnést na rozdíl od výše uvedených českých příkladů nejen faktografické informace, ale zejména utvrzení nezpochybnitelného významu migrace pro moderní dějiny evropského kontinentu.

Závěr

Článek analyzuje a kriticky zhodnocuje vybraná evropská a česká muzea a expozice z pohledu jejich vlivu na cílové skupiny a komunity návštěvníků a s tím související prezentační přístupy a komunikační strategie. Jak je z analýzy zřejmé, oba typy muzeí nebo expozic migrace definovaných v úvodu kladou důraz na rozdílné aspekty své činnosti a cílovou skupinu. První typ se zaměřuje zejména na imigraci jako součást kulturní identity druhé a dalších generací vystěhovalců i autochtonního obyvatelstva, čemuž přispívá i prezentační strategie a dokumentační služby (storytelling, důraz na lineární časoprostorový narativ a imerzi, genealogická dokumentace a její zpřístupnění). Prakticky všechna muzea migrace zaměřená na dokumentaci a prezentaci migrace majoritních skupin obyvatel

využívají strategii, kdy prostřednictvím umocňování zážitků z „autentických“ prostor a sledováním osudů imigrantů apelují na návštěvníkovy emoce. Katja Pelsmakers a Tom van Hout z Antverpské univerzity však v této souvislosti poukazují na problematiku spojenou se snahou o vytvoření jakési příjemné návštěvnícké zkušenosti a prezentace tématu formou zjednodušených, na city působících příběhů, totiž na bagatelizaci traumatických zážitků, které imigranti na své cestě zažívaly.⁷⁹ Dochází k navození zavádějícího dojmu, že návštěvníci mohou tímto způsobem okusit něco z „historické pravdy“. Problematická bývá rovněž otázka autentičnosti prostor, na níž si tato muzea zpravidla zakládají. Jak bylo ukázáno v případě Das Auswanderermuseum BallinStadt či Muzea Red Star Line, prostory, ve kterých se nacházejí, prošly výraznými přestavbami a stavebními úpravami. Navzdory tomu důraz na historickou autenticitu objektů patří mezi jednu z hlavních propagačních strategií obou muzeí.

Druhý typ muzea je založen na komunitním základu, důraz klade na budování vlastní identity přistěhovalčeských komunit (nachází se obvykle v etnických a kulturně různorodých částech měst) a pozitivního vztahu většinové společnosti k migrantům. Tato muzea odpovídají nové definici muzea ICOM z roku 2022⁸⁰, která vyzdvihuje aktivní společenskou roli muzeí (otevřenost veřejnosti, přístupnost, inkluze, podpora a rozvoj rozmanitosti, účast různých komunit).

Ačkoliv první typ těchto muzeí má nepochybně nezastupitelnou roli pro své cílové skupiny, všechny uvedené expozice prvního typu jsou již staršího data a v posledních letech je v rámci jejich aktualizace možné pozorovat trend příklonu k přístupům používaným v muzeích druhého typu – příkladem může být rozšíření expozice v Deutsches Auswandererhaus Bremerhaven.

Přestože v českém prostředí se muzejní prezentace tématu migrace zpravidla omezuje pouze na ekonomicky motivované vystěhovalce do zámoří na přelomu 19. a 20. století a nucené migrace během

77 *House of European History: Guidebook – Permanent exhibition. Luxembourg: Publications office of the European Union, 2017, s. 30.*

78 *Ibidem, s. 138–139.*

79 PELSMAEKERS, Katja a HOUT, Tom. *People on the move: how museums de-marginalize migration. Social Semiotics, roč. 30, č. 4 (květen 2020), s. 617.*

80 *Museum Definition [online] [cit. 4. 9. 2024]. Dostupné z: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>.*

a po druhé světové válce, současný demografický vývoj naznačuje, že se nejedná o marginální téma, které je možné ignorovat. Ať už jde o válečné uprchlíky, zahraniční pracovníky, expaty, nebo nelegální migranty ze zemí Třetího světa, pro které je Česká republika často pouze přestupní stanicí, představuje současná migrace pro česká muzea výzvu, jak toto citlivé téma komunikovat s veřejností. Jak ukazují komunitně zaměřené expozice migrace, efektivní je pracovat zejména s vlastní identitou návštěvníků, poznáním odlišného a inkluzivním otevřením se širokému spektru návštěvníků. Není tedy nutné zakládat samostatné muzeum migrace – v posledních letech je často považováno za vhodnější začleňovat tato témata do obecněji koncipovaných expozic nebo výstav, a tím do narativu širší společnosti, které jsou neoddělitelnou součástí. Zajímavým příkladem tematizování migrace v českém prostředí může být výstava „Vietnam blízký a vzdálený“ v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur, která přibližuje nejen tradiční kulturu a historii této země, ale věnuje se také komunitě žijící v České republice a současné podobě česko-vietnamského soužití.

Seznam literatury

Publikace

- ANDERSON, Benedict. *Představy společnosti*. Praha: Karolinum, 2008.
- ASSMANN, Aleida. Das Gedächtnis der Orte. *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte* [online], roč. 68, č. Suppl 1, s. 17–35 [cit. 2. 9. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF03396270>.
- ASSMANN, Jan. Kolektivní paměť a kulturní identita. In: KRATOCHVÍL, Alexander (ed.). *Paměť a trauma pohledem humanitních věd: Komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Nakladatelství Akropolis, 2015.
- BANKS, Martin. A museum on migrants and their contribution to Brussels [online]. *The Brussels Times*, 31. 7. 2020 [cit. 3. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.brusselstimes.com/124402/a-museum-on-migrants-and-their-contribution-to-brussels>.
- BAUR, Joachim. Commemorating Immigration in the Immigrant Society. Narratives of Transformation at Ellis Island and the Lower East Side Tenement Museum. In: KÖNIG, Mareike a OHLIGER, Rainer (eds.). *Enlarging European Memory. Migration Movements in Historical Perspective*. Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2006.
- BAUR, Joachim. *Die Musealisierung der Migration. Einwanderungsmuseen und die Inszenierung der multikulturellen Nation*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2009.
- BAUR, Joachim. Ein Migrationsmuseum der anderen Art. Das Deutsche Auswandererhaus in Bremerhaven. *Werkstatt-Geschichte*, 2006, roč. 42, č. 42, s. 97–103.
- BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. Oxon: Routledge, 1995.
- BLANC-CHALÉARD, Marie-Claire. Une Cité nationale pour l'histoire de l'immigration: Genèse, enjeux, obstacles. *Vingtième Siècle. Revue d'histoire*, roč. 23, č. 92 (říjen–prosinec 2006), s. 131–140.
- BURKEY, Neil. *EPIC: The Irish and the World*. Londýn: Scala Arts&Heritage, 2022.
- DE VROEY, Linde. *The Red Star Line Museum*. Antverpy: Ludion, 2014.
- EISLER, Cornelia. Heimatstuben. In: SCHOLZ, Stephan, NIVEN, Bill a RÖGER, Maren (eds.). *Die Erinnerung an Flucht und Vertreibung. Ein Handbuch der Medien und Praktiken*. Paderborn: Brill, 2015, s. 192–203.
- FEYS, Torsten. The Migrant Experience. The Red Star Line Museum. *Transfers*, roč. 4, č. 2 (léto 2014), s. 147.
- HEILIG, Nadine. *Authentizität und Musealität historischer Bauwerke* [online]. Dostupné z: http://www.unter-hamburg.de/Authentizitaet_und_Museal.419.0.html [cit. 2. 9. 2024].
- House of European History: Guidebook – Permanent exhibition*. Luxembourg: Publications office of the European Union, 2017.
- KAISEROVÁ, Kristina a KOURA, Petr. *Naši Němci. Stálá výstava k dějinám německy mluvících obyvatel českých zemích*. Ústí nad

- Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, Collegium Bohemicum, 2022.
- KAVKA, Tomáš, LOMÍČEK, Jan a POHUNEK, Jan. *Ze života expozice moderních dějin. Poznámky k Dějinám 20. století v Národním muzeu*. Praha: Národní muzeum, 2023.
- KNELL, Simon. National museums and the national imagination. In: KNELL, Simon et al. *National museums. New studies from around the world*. London and New York: Routledge, 2011.
- LANZ, Francesca. Staging Migration (in) Museums: A Reflection on Exhibition Design Practices for the Representation of Migration in European Contemporary Museums. *Museum and Society*, roč. 14, č. 1 (červen 2017), s. 178–192.
- MACDONALD, Sharon. Museums, national, postnational and transcultural identities. *Museums and Society*, 2015, roč. 1, č. 1, s. 1–16.
- NAGUIB, Saphinaz-amal. Collecting Moments of Life. Museums and the Intangible Heritage of Migration. *Museum International*, roč. 65, č. 1–4 (prosinec 2018), s. 77–86.
- O'NEILL, Mark. Museum Access – Welfare or Social Justice? In: KEARNS, Peter, KLING, Sofia a WISTMANN, Christina Gunneriusson (eds.). *Heritage, Regional Development and Social Cohesion*. Östersund: Jamtli Förlag, 2001, s. 14–27.
- PELSMAEKERS, Katja a HOUT, Tom. People on the move: how museums de-marginalize migration. *Social Semiotics*, roč. 30, č. 4 (květen 2020), s. 607–624.
- SCHLUTOW, Martin. *Das Migrationsmuseum. Geschichtskulturelle Analyse eines neuen Museumstyps*. Münster: LIT Verlag, 2012.
- SIMON, Nina. *The Art of Relevance*. Santa Cruz: Museum 2.0, 2016.
- SPIESSENS, Anneleen, DECROUPET, Sophie. Translating spaces and memories of migration: the case of the Red Star Line Museums [online]. *Perspectives* (26. 9. 2022), s. 8–11 [cit. 6. 9. 2024].
- ŠABEK, Jiří. The museum as a meeting place—inspiration from the German-speaking area. In: DOLÁK, Jan a VEČEŘA, Josef (eds.). *New definition of the museum: its pros and cons. Proceedings of the conference held on 7th–8th March 2022 in the Technical Museum in Brno*. Brno: Technické muzeum v Brně, 2022, s. 53–72.
- ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Výstava v Zádveřicích u Zlína ukazuje vystěhovalectví Čechů do Texasu* [online] [cit. 11.9.2024]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/vystava-v-zadvericich-u-zlina-ukazuje-vystehovalectvi-cechu-do-texasu>.
- VAAGAN, Robert Wallace a BOTHNER, Annelise R. Confronting stereotypes, racism and xenophobia in Oslo Museum – Intercultural Museum (IKM). *Intercultural Communication Studies*, 2020, roč. 29, č. 1, s. 1–22 [cit. 6. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.kent.edu/stark/ics-2020-vol-29-no-1>.
- WÖST, Ursula. „From Veddel into the World“: World in Hamburg. In: GROPPE, Hans-Hermann a WÖST, Ursula. *Via Hamburg to the World. From the Emigrants' Halls to BallinStadt*. Hamburg: Ellert&Richter, 2007a.
- WÖST, Ursula. „Port of Dreams“: BallinStadt Emigrant World in Hamburg. In: GROPPE, Hans-Hermann a WÖST, Ursula. *Via Hamburg to the World. From the Emigrants' Halls to BallinStadt*. Hamburg: Ellert&Richter, 2007b.
- ZLATKOU, Inge. Representing Migration in Inclusive Museums. The Humanity House [online]. In: *Stedelijk Studies Journal*, roč. 5, č. 6 (jaro 2018). Dostupné z: <https://stedelijkstudies.com/journal/representing-migration-in-inclusive-museums-the-humanity-house/> [cit. 6.11.2024].

Internetové zdroje

- capsandiego.de
dah-bremerhaven.de
European Museum Forum: MigratieMuseum Migration (MMM), EMYA2022 Nominee [online] [cit. 30. 9. 2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=efYdRMNDGaA&t=44s>.
From pain to hope, video na Facebookovém profilu Migratie Museum Migration BXL [online], 30.11.2020 [cit. 30. 9. 2024].
icom.museum
mmm.brussels
museumlondon.org
muzeumnj.cz

oslomuseum.no
polenmuseum.ch
redstarline.be
tenement.org

Konferenční příspěvky

HAŠKOVCOVÁ, Lucie. *Umění jako univerzální jazyk / Integrace cizinců a edukační aktivity GHMP pro návštěvníky z Ukrajiny*. Příspěvek na konferenci Komunikace s návštěvníky se speciálními potřebami, Národní muzeum, 29.–30. 5. 2024.